

Dink'ten Bediüzzaman'a teşekkür

Hrant Dink, 16.10.2005 tarihli Yeni Asya'da yayınlanan bir söyleşisinde, Hasan Hüseyin Kemal'e, 'Allah Bediüzzaman'dan razı olsun. Zamanın ölçülerine ve bakış tarzına göre, burada ahlaklı bir duruş sergilediğini görüyoruz.' diyor ve ekliyor:

'Bediüzzaman, Doğu'da aşiretleri gezip meşrutiyeti anlatırken, halk meşrutiyetin Ermenilere tanıyacağı eşitlikten rahatsızlık duyuyor, o da, 'Kendimizi dev aynasında görmemeliyiz. Kabahat bizde. Tamamen zimmetimize alamadık, bilhakkın adalet-i şeriatı gösteremedik... Hem de dostluğun sebebi vardır. Zira komşudurlar. Komşuluk dostluğun komşusudur. Hem de onlar uyandılar, dünyaya yayıldılar, terakkiyat tohumlarını topladılar; vatanımıza ekecekler' diyor ve Ermenileri korumak gerektiğinden bahsediyor'. Ermeni meselesinde, 'adalet-i şeriat' tamlamasındaki 'adalet' kavramının anahtar olduğunu düşünüyorum.

Taraf'tan Markar Esayan da Kemal'e, "Müslümanlar doğası gereği zulme karşı olan insanlardır. Zulüm, katliâm dinlerde lânetlenen şeylerdir. Kim olursa olsun buna maruz kalanları Müslümanların sahiplenmesi gerekir. Bundan dolayı milliyetçilikten arınmış, doğruyu arayan Müslümanlara güveniyorum. Ortada olan yüzlerce katliâmı Müslümanların kabul etmeyeceğini düşünüyorum. Ama içimizdeki milliyetçilikle de henüz yüzleşemedik. Türkiye'de devlet söyleminin çekim gücü o kadar yüksek ki, buna karşı koymak için son derece olgunlaşmış, hazmedilmiş demokratlığa ihtiyaç var. Kendiyle yüzleşmiş bir kişiliğe ihtiyaç var. Milliyetçiliğinizle hesaplaşamamışsanız bu eninde sonunda politikalarınıza, görüşlerinize yansır..." demişti. Tabii ölü sayarak bu meselenin çözümünü sağlamak imkansız.

İttihatçıların Ergenekoncu kanadının suçlarını üstlenmek de doğru değil. Sanırım asıl sorun, zihnimizin diplerinde yatan milliyetçi/faşizan tortularla ilgili. Çocukken ben de büyüklerimden duyardım. Sinirlendiklerinde, 'Ermeni dölü!' diye küfrederlerdi. Bu, onlara belki babalarından, dedelerinden intikal eden o acı hatıralarla ilgiliydi. O hatıraları adil ve vicdanı kirlenmemiş tarihçilere havale etmeliyiz. Biz, asıl, zihnimizin dibinde yatan ırkçı-faşizan sünelerle meşgul olmalıyız. Kenan Rifai'ye, 'efendim' diyor bir muhibbanı, 'siz Ehl-i Beyt'i çok seviyorsunuz fakat Yezid'i bir kez olsun lanetlediğinizi duymadım..' 'Evladım' diyor, 'ben içimdeki Yezit'le meşgulüm...' Herkes içindeki Yezit'le meşgul olsa, sorunun çözümü için daha iyimser olabileceğiz. Hepimiz, otoriter bir siyaset tarzının gölgesi altındayız. Sadece Ermeni meselesini değil Kürt sorununu, Alevilerin sorunlarını, diğer dinî ve etnik topluluklarla ilgili sorunları sağlıklı konuşmak için en büyük engelimiz böylesi bir baskıcı gölgenin altından geçmiş olmamızda yatıyor. Milliyetçilik ve laiklik, Türkiye'de iki ayrı çatışma alanı üretti. Kürt sorunu, modern-ulus devletin çocuğudur. Farklı dinî toplulukların yaşadığı zorluklar ve eziyetler ise laiklik uygulamalarının hasıl ettiği sorunlardır. İşin ilginç yanı sadece gayr-ı müslimlerin değil, Müslümanların da Türkiye'de benzer sorunlar yaşadığıdır. Bu hak ve özgürlükler sorunu sadece Ermeni veya Musevileri değil, herkesi ilgilendiriyor. Türkiye'de demokratik katılım kanallarındaki tıkanıklıkları, özgürlükçü, katılımcı ve çoğulcu bir anayasa ile aşmak mümkündü, lakin bu iktidar da bunu henüz başaramadı. Statüko karşısında zaman zaman geriledi, korktu. Oysa korkularla değil, ancak hak ve hakikatle, adalet ve vicdanla bu sorunlar çözülebilir. Hayat sevgiden doğdu, korkudan değil. Bu iktidara halk bu desteği, bu sorunların çözümü için vermişti. Çevrenin toplumsal taleplerini merkeze taşıma konusunda ne yazık ki AK Parti yeterince başarılı olmadı. Bu başarısızlığın bir boyutunu Ermeni meselesiyle ilgili sorunlar oluşturuyor. Ermenistan'la ilişkilerin iyileştirilmesi yönündeki çabalar yeterli değil. Ermeni sorunu da dahil, bütün sorunlarımızın özgürce konuşulabilmesi için anayasal ve yasal engellerin kaldırılması zorunlu idi, bu yönde de yeterince çaba gösterildiği söylenemez. Hem tarihimize, tarihsel tecrübemize övünüyoruz hem de örneğin Osmanlı'nın 'öteki'ne ilişkin hukukî zenginliğinin çok gerisinde kalıyoruz. Bu, bizim Kemalist geleneğin otoriter, ötekileştirici, milliyetçi reflekslerinden kurtulamadığımızı gösteriyor. İslamcı, milliyetçi, sosyalist bütün geleneklerde bu tortulardan izler var.

Bediüzzaman'ın, Meşrutiyet dönemindeki fikirlerinden de gerilerde bugünkü İslamcılar. Milliyetçi reflexler onlarda da var. Kimileri, Ermeni çetecilerin yaptığı vahşetleri sürekli hatırlayarak, onların haksız olduğunu düşünüyor. Bu hissiyatı da bir ölçüde anlıyorum. Ama, asıl ahlakî olan, 'iyiliğe iyilik, kötülüğe iyilik'se, hele bu tarihte kalmışsa, bugüne ve yarına bakmak daha makul ise böylesi acıların insanı öfke ve nefrete değil, kötülüğü nisyana yöneltmesi gerekir. Birbirimizi ne ile suçluyoruz, dedelerimizin yaptığı zulümlerden. Niçin özür diliyor veya özür dileyenlere öfkeleniyoruz? Bizden iki üç önceki kuşağın birbirine yaptığı zulümden. Peki bugün biz ne yapıyoruz, birbirimize nasıl davranıyoruz? Aynı veya ayrı ülkelerde yaşayan örneğin Müslüman ve Ermeniler olarak bizim birbirimizle ilişkilerimiz nasıl? Halveti bilgesi Ahmet Amiş Efendi, 'Sizden birisi hakkında sorarlarsa, onun ilk aklınıza gelen iyiliğinden başlayınız' diyor. Demek ki ayrılık ve çatışma noktalarından değil, yakınlık ve birlik ilkelerinden yola çıkmalı. Teberra değil tevelladan yana olmalı. Yezid'i lanetlemektense Hüseyin'i övmeli, yüceltmeli. Olan olmuştur, hatta olacak olan da olmuştur, derler. Olan olmuşsa, biz, olacak olana bakmalı, mesela Ermenilerin mutfağımıza, müziğimize, mimarimize, edebiyatımıza, geleneksel mesleklerimize, toplumsal yaşamımıza kattığı değerleri görmeliyiz. Şimdi benim yaptığım gibi, 'biz' dememeli belki, bu topraklarda, aynı göğün altında, eşit vatandaşlık bağıyla bağlı olduğumuz bir toplumsal sözleşmenin çevresinde olmalıyız. Adalet ilkesine sarılmamız. Türkiye'de bu iki alanda, milliyetçilik ve laikliğin ürettiği çatışma alanlarında anayasal ve hukukî düzeyde özgürlük alanlarının daha çok genişlemesine çalışmalıyız.

Bir vicdan sahibinin dediği gibi, modern teknoloji burjuva uygarlığının en fazla çürüdüğü alan olarak, 'Keşke dünya savaşı olmasaydı, en azından biz bu harbe girmeseydik, işgale uğramasaydık, savaşlarda yürek burkan can kayıpları olmasaydı, özellikle sivillere dokunulmasaydı ve tehcir kararı alınmasaydı... Ama tarihi yeniden yaşamak ve revize etmek mümkün değil. Bunların hepsi, kendi şartları içerisinde maalesef vuku bulmuş. Bugünün insanları olarak bize düşen, o acı olaylardan yeni husumetler çıkarıp geleceğe yeni gerilim ve çatışmalar taşıyarak işi daha da büyüyen bir kan dâvâsına çevirmek değil; yaşananlardan gereken ibret ve dersleri alıp, asırlardır yan yana ve iç içe yaşamış komşu kavimler olarak en mâkul ve mantıklı yolun barış ve uyumu tekrar ihya etmek olduğunu görmek olmalı.' Bediüzzaman bu duygularla, tevella düzeyinden bakarak, Kürt aşiretlerine, "Şu memleketin saadeti ve selâmeti Ermenilerle ittifak ve dost olmaya vabestedir" diye telkin ediyordu. İttihatçıların oyunlarını seziyor, "Ermeni vatandaşlarımızla bil külliye umuru dünyeviyede kardeşiz. Zira her vecihle birbirimize lazım ve melzum kabilindeyiz. Fakat ben camiye gidip itikadım üzere ibadetimi eda, o da kilisesinde ibadet eder" diyordu. Bu toplumsal barış ve esenlik önerisine şimdi sanırım daha çok gereksinim var. Toynbee'nin ifadesiyle 'durdurulmuş' olan medeniyetimizi yeniden hareketlendirmemiz gerekiyor.